

ve 1971-1975 yıllarında Beyrut'ta on bir cilt olarak basılmıştır. 2. *et-Tefsîr*. Hocası Ma'mer b. Râşid'in *Tefsîr*'ini de ihtiva eden bu eserin bir nüshası Kahire'de Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'de (bk. Sezgin, GAS, I, 99), diğer bir nüshası da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde (İsmail Saip Sencer, nr. 4216, 110 varak) bulunmaktadır. 3. *Kitâbü's-Salât*. Bilinen tek nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'ndedir (Mecmua, nr. 94, 11 varak). 4. *el-Emâlî fi âşâri's-şahâbe*. Zâhiriyye (Mecmua, nr. 3/3) ve Kahire (Mülhak, nr. 1/76; Hadis, nr. 1558) kütüphanelerinde birer nüshası vardır. 5. *eş-Şahîfe*. Ma'mer b. Râşid—Zührî—Saîd b. Müseyyeb—Ebû Hüreyre tarikiiyle rivayet ettiği hadisleri ihtiva eden eserin bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Şehid Ali Paşa, nr. 539, vr. 121^b-124^a) bulunmaktadır. Onun Ma'mer—Zührî—Sâlim b. Abdullah—Abdullah b. Ömer tarikiiyle gelen diğer bir *sahîfe*'si de aynı yerdedir (vr. 132^a-134^b). Her iki sahîfenin muhtevasını Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde (II, 3-9, 145-151, 233-234, 236, 238-240) bulmak mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 548; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60 — Diyarbakır, ts. (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), VI, 130; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'cîd*, Haydarâbâd 1371-73/1952-53 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye), VI, 38-39; İbn Şâhin, *Târîhu esmâ'i's-şikât* (nşr. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî), Beyrut 1406/1986, s. 257; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Beyrut 1398/1978, s. 318; Hatîb, *el-Kifâye*, Haydarâbâd 1357 — Medine, ts. (el-Mektebetü'l-İlmiyye), s. 284; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, III, 216-217; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbil* (nşr. Muhammed Hâmid el-Fakkî), Kahire 1371/1952 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), I, 182; Zehbî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IX, 563-580; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1382/1963 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Fikr), II, 609-614; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, Haydarâbâd 1375-76/1955-58 — Beyrut, ts. (Dârü'l-hyâi't-türâsî'l-Arabî), I, 364; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 310-315; Taşköprizâde, *Mevza'atü'l-ûlûm*, İstanbul 1313, I, 527, 529; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, Kahire 1350-51 — Beyrut, ts. (Dârü'l-hyâi't-türâsî'l-Arabî), II, 27; Kettânî, *er-Risâletü'l-müste'rafe* (nşr. Muhammed el-Müntasir), Dimaşk 1383/1964, s. 41; *Keşfü'z-zunûn*, I, 576; II, 1712; Sezgin, GAS, I, 89-90, 99; Ebû Abdurrahman b. Akîl, "Abdürrezzâk b. Hemmâm eş-Şan'ânî", *Fayşal*, XXXVIII, Riyad 1980, s. 30-34; İsmail Cerrahoğlu, "Abdurrâzzâk İbn Hemmâm ve Tefsiri", *ACİFD*, XV (1967), s. 99-111.

Ali Akyüz

ABDÜRREZZÂK es-SEMERKANDÎ

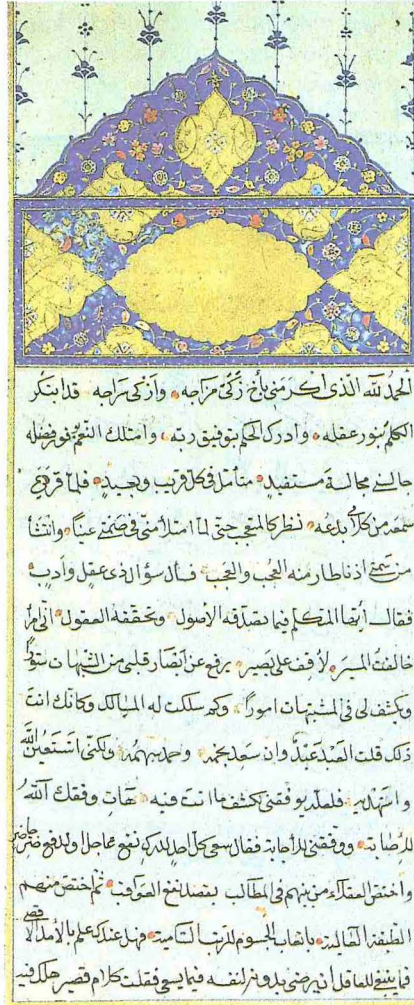
(عبدالرزاق السمركندي)

Kemâlüddîn Abdürrezzâk b. Celâlidîn
İshâk es-Semerkindî
(ö. 887/1482)

Timurlular devrinde yaşayan
İranlı tarihçi ve münşî.

816'da (1413) Herat'ta doğdu. İlk öğrenimini, Sultan Şâhruh'un saray imamı ve ordu kadısı olan babasından yaptı. Daha sonra Herat Medresesi'nde, her biri devrin tanınmış simaları arasında sayılan üç büyük kardeşinin en büyüğü olan Abdülkahrâr'ın da aralarında bulunduğu bazı hocalardan ilim tahsil etti.

Abdürrezzâk es-Semerkindî'nin
Maṭla' u's-sa' deyn adlı eserinden bir sayfa
(Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2098, vr. 1^b)

Abdürrezzâk önce babasından, daha sonra devrin büyük fıkıh ve hadis âlimi Şemseddin Muhammed el-Cezerî'den *Şahîhayn*'ı okuyarak hadis rivayeti için icâzet aldı. Henüz yirmi beş yaşında iken Adudüddin el-İcî'nin nahve dair *er-Risâletü'l-'Adudiyye* adlı eserinin "edat" ve "işaret isimleri" kısımlarına yazdığı şerhi Şâhruh'a ithaf ve takdim ederek sultanın teveccühünü kazandı ve sarayda sürekli oturma izni aldı. Bilgisinin genişliğini ortaya koyan bu küçük eser sayesinde Şâhruh'un ölümüne kadar onun hizmetinde bulundu. 1440 yılında rakipleri tarafından ilmî yetersizliği ileri sürüldü ise de bir âlimler heyeti huzurunda yapılan imtihan-dan başarıyla çıkınca mükâfat olarak kendisine aylık bağlandı ve ihsanda bulunuldu.

Abdürrezzâk 1441'de Şâhruh tarafından Hindistan'a elçi olarak gönderildi. Yorucu ve tehlikeli bir yolculuktan sonra önce Kalikut'a, bir süre sonra da Vı-cayanagar'a giderek gerekli temasları yaptıktan sonra 1443'te Herat'a döndü. Yine elçi olarak 1446 yılında Gılân'a gitti. Geri döner dönmez Şâhruh'un emriyle Mısır'a gönderilecek sefaret heyetinin başına getirildiyse de sultanın ölümü üzerine görevi iptal edildi. Sultan Şâhruh'un ölümünden sonra sıra ile Mirza Abdüllatif, Mirza Abdullah, Mirza Ebû'l-Kâsım Bâbü'r ve Mirza Ebû Saîd'in hizmetlerinde bulundu. Bunlar arasında bilhassa Bâbü'r'ün iltifat ve teveccühünü kazandı. 1454'te Sultan Ebû Saîd'in hizmetine girdi. Aynı yıl Semerkant'taki şeyhi Hâce Nâsirüddin Ubeydullah'ı ziyaret etti. Bir müddet sonra Herat'a dönerek inzivaya çekildi. 1463'te Vezir Hâce Kutbüddin Tâvûs-i Simnânî, onu Herat'taki Şâhruh hankahının şeyhliğine tayin etti. Ölümüne kadar bu görevde kaldı. Vefatında aynı şehirdeki Fahreddin er-Râzî Kabristanı'na defnedildi.

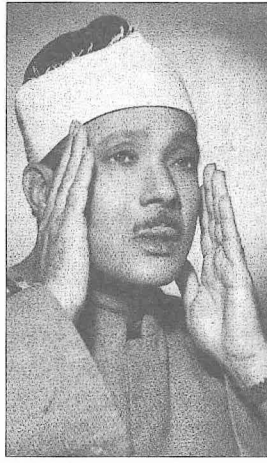
Abdürrezzâk es-Semerkindî, âlim ve şair, edebî zevk sahibi bir münşîdir. Meşhur tarihinin muhteva ve üslûbu bu hususu açıkça göstermektedir. 1304-1470 yılları arasında İran, Horasan ve Hindistan'da meydana gelen olayları anlatan *Maṭla' u's-sa' deyn** ve *mecma'u'l-bahreyn* ile *er-Risâletü'l-'Adudiyye*'ye yazdığı küçük şerhten başka, Herat ve civarının tarihi hakkında bir eser kaleme aldığını kendisi söylemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muñnuddin İsfizârî, *Ravzâtü'l-cennât* (nşr. Muhammed Kâzım İmâm), Tahran 1338-39 hş., I, 407-414; Hândmîr, *Habîbü's-siyer* (nşr. Celâleddin Hümâî), Tahran 1333 hş., IV, 335; Rieu, *Catalogue of Persian Manuscripts in the British Museum*, London 1879-83, I, 181^b, 183^a; III, 1046^a; Storey, *Persian Literature*, London 1970, I/1, s. 293; Felix Tauer, "Tı-murlular devrinde tarihçilik" (trc. Ahmed Ateş), *TTK Belleten*, XXIX/113 (1965), s. 49-69; Zeki Velidî Togan, *Tarihî Üsûl*, İstanbul 1985, s. 200-201; W. Barthold, "Abdürrezzâk", *İA*, I, 109; a.m.f., Mohammad Shafi, "Abd al-Razzâk al-Samarqandî", *El²* (İng.), I, 90-91; C. P. Haase, "Abd al-Razzâq Samarqandî", *Elr*, I, 158-160.

ORHAN BİLGİN

Abdülbâsî
Muhammed
Abdüssamed

ABDÜRREZZÂK es-SENHÜRİ

(عبدالرزاق السهري)

(bk. SENHÜRİ, Abdürrezzâk Ahmed).

ABDÜSSAMED,

Abdülbâsî Muhammed

(عبدالباسط محمد عبدالصمد)

(1927-1988)

Mısırlı tanınmış hâfız ve kâri.

Asıl adı Abdülbâsî Muhammed Abdüssamed olmakla birlikte Türkiye'de daha çok Abdüssamed diye tanınmıştır. Kınâ vilâyetine bağlı Erment'te doğdu. On yaşında Kur'an-ı Kerim'i ezberledi. On dört yaşında Esfünül-metâine'de Muhammed Selim Hamâde'den Kur'an ilimleri ve kırâat-ı seb'â'yı tahsil etti. Daha sonra Kahire'de el-Meâhidül-Ezheriyye müdürü Abdülfettâh el-Kâdî'den kırâat-ı aşereyi tamamladı. Mısır'ın Said bölgesinde Kur'an okuyuşuyla tanındı.

1951'de Kahire'ye gitti ve Seyyide Zeyneb, İmam Şâfiî, İmam Hüseyin, Sultan Ebû'l-Alâ ve İmam Rifâî camilerinde Kur'an okudu. Aynı yıl Kahire radyosunda Kur'an okumaya başladı. Sesi ve okuyuş tarzıyla kısa sürede büyük ilgi görerek şöhrete kavuştu. Çeşitli dinî, millî gün ve merasimler münasebetiyle bazı ülkelerin devlet başkanları, enformasyon bakanları veya bazı özel kurum ve şahısların daveti üzerine, başta Orta-doğu ülkeleri olmak üzere Afrika'dan Uzakdoğu'ya kadar birçok İslam ülkesini, Amerika Birleşik Devletleri ve bazı Avrupa ülkelerini ziyaret etti; buralarda Kur'an-ı Kerim okudu. Gittiği bazı ülke-

lerin devlet veya hükümet başkanları tarafından çeşitli nişanlarla taltif edildi. Bunlar arasında Suriye devlet başkanı (1956), Fas kralı (1961), Lübnan devlet başkanı, Malezya başbakanı (1965) ve Mısır devlet başkanı (1988) tarafından verilen nişanlar anılabilir.

1951-1982 yılları arasında Kahire İmam Şâfiî Camii'nde, 1982'den ölümüne kadar da Hüseyin Camii'nde kâri olarak görev yaptı. 1983 yılında parlamento kararıyla kurulan Kur'an-ı Kerim Hâfız ve Kârileri Derneği'nin (Nikâbetü muhaffizî ve kurrâi'l-Kur'âni'l-Kerîm) başkanlığına getirildi. el-Mekâriü'l-Mısıriyye'nin de şeyhi olan Abdülbâsî Abdüssamed 30 Kasım 1988'de Kahire'de vefat etti.

Kur'an-ı Kerim tilâvetinde Mısır tarzının önde gelen temsilcilerinden biri sayılan ve dünyanın her tarafındaki müslümanların heyecan ve huşû içinde dinledikleri Abdülbâsî Abdüssamed özellikle tiz sesi ve uzun nefesiyle tanınmıştır. Bir nefeste en yüksek perdeden 45-50 saniye devam eden müstesna okuyuşları hâfizalarda silinmez bir iz bırakmıştır. Abdülbâsî, muhtelif sûre ve âyetler yanında Mısır, Suudi Arabistan ve Kuveyt radyoları için Âsırî kıraatinin Hafs rivayeti, Fas radyosu için de Nâfi kıraatinin Verş rivayetiyle tertîl üzere Kur'an-ı Kerim'in tamamını bantlara okumuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Şarkâvî—İsmâil Abdürrezzâk, *Şavt mine's-semâ' el-kârî eş-şeyh 'Abdülbâsî 'Abdüşşamed*, Kahire 1386/1966 (ayrıca Abdülbâsî Abdüssamed'in kendi yazdığı özgeçmişinden (DİA dokümantasyon arşivi) ve büyük oğlu Muhammed Abdülbâsî'nin verdiği şifâhî bilgilerden faydalanılmıştır).

AHMET ÖZEL

ABDÜSSAMED el-PELİMBÂNİ

(عبدالصمد البلمباني)

XVIII. yüzyılda yaşayan
Semmâniyye tarikatına mensup
Malezyalı âlim ve mutasavvıf.

Sumatra'nın Pelimbenk şehrinde doğdu. Hayatının büyük bir kısmını Arabistan'da bilhassa Mekke ve Taîf'te geçirdi. Semmâniyye tarikatının kurucusu Muhammed es-Semmân'a (ö. 1190/1776) intisap etti. Akaid ve mantıkla ilgili *Zühretü'l-mürîd fî beyânî kelimetü't-tevhîd* adlı Malayca eserini, Ahmed ed-Demenhûrî'nin Mekke'de verdiği derslerde aldığı notlardan derlemiş; Gazzâlî'nin *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn*'ini *Seyrû's-sâlikîn* (Mekke 1306; Bulak 1309), *Bidâyetü'l-hidâye*'sini *Hidâyetü's-sâlikîn* (Mekke 1287; Bombay 1311) adıyla Malayca'ya tercüme etmiştir. 1779'da başlayıp 1788'de Taîf'te tamamladığı *Seyrû's-sâlikîn*'de *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn*'in bazı yerlerini kısaltmış, bazı bölümlerine de ilâveler yapmıştır.

Abdüssamed'in *'Urvetü'l-vuşkâ ve silsiletü üli'l-ittikâ'* adlı evrâd mecmuası ile *er-Râtib* ve *Naşîhatü'l-müslimîn* isimli Arapça iki risâlesi daha vardır. Müslümanları kâfirlere karşı cihada davet eden nasihatlerden ibaret olan son risâle, anonim Açe şiiri "Hikâyet Prang Sabî"nin yazılmasında etkili olmuştur. Bu şiirlerin değişik şekilleri, XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında Aceliler'in Hollandalılar'a karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinde elden ele doluşmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Harîrizâde, *Tibyan*, II, 140^b-142^b; Serkis, *Mu'cem*, II, 1284; John Bousfield, "Islamic Philosophy in South-East Asia", *Islam in South-East Asia* (ed. M. B. Hooker), Leiden 1983, s. 95, 126; P. Voorhoeve, "Abd al-Şamad al-Palimbânî", *El²* (İng.), I, 92; A. J. Piekaar, "Atjêh", *El²* (İng.), I, 739-747.

NİHAT AZAMAT

ABDÜSSELÂM EFENDİ, Mardîni

(1786-1843)

Mardin'de müftülük yapmış olan
Hanefî âlimi.

Mardin'de doğdu. Babası Seyyid Ömer Efendi'dir. Tahsilini Mardin, Diyarbekir, Halep, Şam, Mısır ve İstanbul'da tamamladı. Daha sonra Mardin'e dönerek müftülük yaptı, ayrıca öğretimle de